

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СПОЖИВАННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄВРОСОЮЗУ

COMPARATIVE ANALYSIS OF CONSUMPTION OF HOUSEHOLDS IN UKRAINE AND IN THE COUNTRIES OF THE EUROPEAN UNION

У статті розглянуто споживання домогосподарств як важливий показник розвитку економіки країни. Окреслено сутність домогосподарства, а також структуру доходів та витрат домогосподарств. Здійснено детальний аналіз структури та динаміки споживчих витрат домогосподарств України. Окреслено структуру та динаміку споживання продуктів харчування у домогосподарствах України в середньому на одну особу на рік відповідно до рекомендованих фізіологічних норм. Здійснено порівняльний аналіз структури споживчих витрат домогосподарств України та країн – членів Євросоюзу. Окреслено особливості споживання домогосподарств у країнах Центрально-Східної та Західної Європи. Зазначено, що детальний аналіз структури споживчих витрат домогосподарств країн – членів Євросоюзу вказує на те, що в усіх державах найвищу питому вагу у споживчих витратах домогосподарств становлять витрати на продукти харчування та безалкогольні напої, особливо це притаманно країнам Центрально-Східної Європи, зокрема Україні. Проаналізовано основні показники матеріальної депривації у країнах Європейського Союзу та Україні.

Ключові слова: споживання, домогосподарство, доходи, витрати, споживчі витрати, сукупні споживчі витрати, депривація.

В статті рассмотрено потребление домохозяйств как важный показатель развития

экономики страны. Определены сущность домохозяйства, а также структура доходов и расходов домохозяйств. Осуществлен подробный анализ структуры и динамики потребительских расходов домохозяйств Украины. Определены структура и динамика потребления продуктов питания в домохозяйствах Украины в среднем на одного человека в год в соответствии с рекомендованными физиологическими нормами. Осуществлен сравнительный анализ структуры потребительских расходов домохозяйств Украины и стран – членов Евросоюза. Определены особенности потребления домохозяйств в странах Центрально-Восточной и Западной Европы. Отмечено, что детальный анализ структуры потребительских расходов домохозяйств стран – членов Евросоюза указывает на то, что во всех государствах наивысший удельный вес в потребительских расходах домохозяйств составляют расходы на продукты питания и безалкогольные напитки, особенно это характерно для стран Центрально-Восточной Европы, в частности Украины. Проанализированы основные показатели материальной депривации в странах Европейского Союза и Украине.

Ключевые слова: потребление, домохозяйство, доходы, расходы, потребительские расходы, совокупные потребительские расходы, депривация.

УДК 339.9

<https://doi.org/10.32843/infrastruct33-3>

Городняк І.В.

к.соц.н., доцент,
доцент кафедри маркетингу
Львівський національний університет
імені Івана Франка

Терендій А.Б.

студентка
Львівський національний університет
імені Івана Франка

The article considers the consumption of households as an important indicator of the development of the country's economy. The special significance of the functional role of households in the economic system of society is determined. The essence of the household as well as the structure of household income and expenditure are outlined. A detailed analysis of the structure and dynamics of consumer expenditures of households in Ukraine during 2010-2018 is carried out, that indicates a steady predominance of consumer aggregate expenditures on non-expendable total expenditures. Despite a decrease in the share of consumer food expenditure, their share in the structure of total expenditures of Ukrainians remains the highest among EU countries and post-Soviet countries. The structure and dynamics of food consumption in Ukrainian households are estimated on average per person per year in accordance with recommended physiological norms for 2010-2017. A comparative analysis of the structure of consumer expenditures of households in Ukraine and EU member states has been carried out. The features of household consumption in the countries of Central and Eastern Europe are outlined. A detailed analysis of the structure of consumer expenditure of households in the EU member states indicates that in all countries the highest proportion of consumer expenditures for households is expenditures on food and soft drinks, especially for Central and Eastern European countries, in particular Ukraine. Also, the share of household expenditures on transport is quite high. The expenditures of households in all the countries concerned for education are relatively small. Since the publication of Ernst Engel's work, the decisive driving force behind the evolution of the consumption expenditure structure was the gradual increase in the part of the consumer budget of households, which was spent not on food. The reduction in the share of food expenditure is interpreted as a decisive indicator of the progress of the consumption structure and the expansion of consumer choice, while the relative elasticity of the share of food expenditure on income is relatively high (as compared to other countries) as a sign of the remoteness of the national model of consumption from progressive standards and, at the same time, the potential of the population of the country to improve the structure of consumption through the withdrawal of resources from the purchase of food products. The main indicators of material deprivation in the countries of the European Union and Ukraine are analyzed.

Key words: consumption, household, revenues, expenditures, consumer expenditures, aggregate consumer expenditures, deprivation.

Постановка проблеми. Інвестиції і споживання – важливі компоненти економіки будь-якої країни. Країни, в яких на інвестиції припадає значний відсоток від доходів, а на споживання, відповідно, менший, у перспективі мають високі темпи зростання національної економіки і продуктивності праці. Натомість у країнах, де більший відсоток доходів споживається, а інвестується менший, розвиток проходить повільніше. Отже, споживання стало однією з ключових макроекономічних

категорій і відіграє вагомую роль як знаряддя стабілізаційної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню закономірностей споживання домогосподарств присвячено чимало праць вітчизняних дослідників: М. Ватаманюк, О. Задої, Т. Кізіми, А. Кудінової, О. Кузика, Е. Лібанової, В. Мандибури, І. Радіонової, Ю. Станкевича та ін.

Проблемам нерівномірного соціально-економічного розвитку регіонів світу присвячено багато

досліджень як у зарубіжній, так і вітчизняній літературі, серед яких за глибиною дослідження проблематики можна виділити роботи Р.Дж. Барро, Х. Сала-і-Мартіна, Ф. Агьона, М. Шанкермана, Н. Кампоса, Ф. Корічеллі, В. Денисюка, В. Будкіна.

Постановка завдання. Метою роботи є порівняльний аналіз споживання домогосподарств в Україні та країнах Євросоюзу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасне трактування домогосподарства в широкому розумінні є достатньо складним та багатограним. Зазвичай домогосподарство розглядають як економічний суб'єкт, що складається з одного і більшої кількості індивідів, які спільно здійснюють господарську діяльність і мають спільний бюджет. Слід зауважити, що сьогодні наявна підвищена увага до вивчення проблем життєдіяльності домогосподарств, що передбачає, перш за все, визначення соціально-економічної сутності категорії домогосподарства, її ознак і структурно-функціональних особливостей.

Можна визначити три основні аспекти, що вказують на особливу значимість функціональної ролі домогосподарств в економічній системі суспільства.

По-перше, домогосподарство формує попит на основні економічні ресурси, забезпечуючи їх відтворення і формування доходів власників чинників виробництва.

По-друге, споживчий ринок формує певну частку обсягу пропонування на грошовому ринку, що, своєю чергою, створює матеріальну основу інвестиційних процесів, оскільки з доходу домогосподарств певна частина йде на заощадження, а інша – на споживання.

По-третє, якщо розглядати механізм формування сукупного попиту, то можна констатувати той факт, що імпульсом до розвитку інвестиційного попиту є саме споживання. Споживчий попит створює внутрішній спонукальний мотив виробництва [3, с. 207–208].

Споживання є найважливішим компонентом ВВП, який у більшості країн світу впродовж останніх десятиліть у середньому становить 2/3 сукупних видатків на купівлю товарів і послуг.

Після сплати домогосподарствами податків у їхньому розпорядженні залишається використований дохід, котрий, як відомо, йде на споживання та заощадження. Споживання – це видатки на придбання товарів і послуг для задоволення потреб людей. Заощадження є тією частиною використовованого доходу, що не витрачається на споживання.

Бюджет домогосподарства являє собою баланс фактичних доходів та видатків домогосподарства за певний період часу (місяць, квартал, рік). Дохідна і видатна частини бюджету балансуються з урахуванням накопичень домогосподарства у

вигляді зміни суми готівкових грошей, варіювання суми вкладів на банківських рахунках тощо. На відміну від бюджету фірми і державного бюджету в бюджеті домогосподарства далеко не завжди ведеться точний облік видатків і доходів, фінансування багатьох статей здійснюється за залишковим принципом [1, с. 60–61].

Аналіз споживчих видатків домогосподарств України впродовж 2011–2018 рр. указує на стале переважання споживчих сукупних видатків над неспоживчими сукупними видатками (табл. 1) [4]. Зокрема, споживчі сукупні видатки вітчизняних домогосподарств у 2018 р. становили 92,0%, а неспоживчі – лише 8,0%.

Можна зазначити поступове скорочення видатків на продукти харчування та безалкогольні напої. Зокрема, у 2018 р. дані видатки скоротилися порівняно з попереднім роком та становили 47,7% видатків домогосподарств. Також упродовж останніх років простежується незначне зростання видатків на непродовольчі товари та послуги, які в 2011 р. становили 35,4%, а в 2018 р. – 40,9%. Зміни у структурі неспоживчих сукупних видатків указують на скорочення видатків домогосподарств на купівлю нерухомості, будівництво, капітальний ремонт, вклади до банків тощо.

Аналізуючи структуру споживчих видатків вітчизняних домогосподарств, слід зазначити скорочення частки видатків на продовольство за одночасного зростання видатків на житлово-комунальні послуги та енергоносії, такі зміни у структурі видатків не є результатом позитивних змін у добробуті домогосподарств, а викликані технічними чинниками. Незважаючи на зменшення частки споживчих продовольчих видатків, їхня питома вага у структурі загальних видатків українців залишається найвищою як серед країн ЄС, так і країн пострадянського простору.

Аналізуючи структуру споживання продуктів харчування вітчизняних домогосподарств, слід зазначити, що рівень споживання продуктів тваринництва на одного споживача в Україні значно поступається аналогічному споживанню у провідних країнах світу та є меншим порівняно з рекомендованими фізіологічними нормами. У 2017 р. українці в середньому споживали на 29,5% менше м'яса і м'ясопродуктів, молока і молочних продуктів – на 39,1%, яєць – на 17,8%, аніж це рекомендовано нормами харчування Українським НДІ харчування (табл. 2) [5].

Наведені дані вказують на те, що структура споживання домогосподарств в Україні продовжує залишатися недосконалою. Незважаючи на те що спостерігається позитивна тенденція зменшення видатків домогосподарств на продукти харчування (у 2016 р. – 49,8%), вони є вкрай високими порівняно з промислово розвинутими країнами. Так, широко застосовувана

Структура сукупних видатків домогосподарств України

	Роки							
	2011	2012	2013	2014 ¹	2015 ¹	2016 ¹	2017 ¹	2018 ¹
Сукупні видатки в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн	3458,0	3592,1	3820,3	4048,9	4952,0	5720,4	7139,4	8308,6
Структура сукупних видатків домогосподарств	Відсотки							
Споживчі сукупні видатки	90,1	90,8	90,2	91,6	92,9	93,2	92,9	92,0
продукти харчування та безалкогольні напої	51,3	50,1	50,1	51,9	53,1	49,8	47,9	47,7
алкогольні напої, тютюнові вироби	3,4	3,5	3,5	3,4	3,3	2,9	3,1	3,4
непродовольчі товари та послуги	35,4	37,2	36,6	36,3	36,5	40,5	41,9	40,9
у тому числі								
одяг та взуття	5,7	6,1	5,9	6,0	5,7	5,6	5,5	5,4
житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива	9,6	9,9	9,5	9,4	11,7	16,0	17,0	15,2
предмети домашнього вжитку, побутова техніка та поточне утримання житла	2,2	2,3	2,3	2,3	2,0	1,7	2,0	2,1
охорона здоров'я	3,2	3,4	3,4	3,6	3,7	4,2	3,8	4,0
транспорт	4,0	4,3	4,3	4,3	3,7	3,6	3,7	3,7
зв'язок	2,6	2,8	2,8	2,8	2,4	2,3	2,4	2,6
відпочинок і культура	1,9	2,0	2,1	1,8	1,5	1,4	1,6	1,8
освіта	1,3	1,3	1,2	1,1	1,1	1,0	1,1	1,0
ресторани та готелі	2,5	2,5	2,5	2,3	2,0	2,2	2,3	2,4
різні товари і послуги	2,4	2,6	2,6	2,7	2,7	2,5	2,5	2,7
Неспоживчі сукупні видатки	9,9	9,2	9,8	8,4	7,1	6,8	7,1	8,0
<i>Довідково: оплата послуг житла, комунальних продуктів та послуг</i>	8,0	8,3	8,0	8,1	10,2	14,7	15,4	13,9

(1 – без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя)

Джерело: складено за [4]

в Японії класифікація умов життя споживачів, оцінюючи різні можливі обсяги продуктів харчування, так констатує частку їхніх видатків: на рівні 40% – як «маловтішне існування», на рівні 45% – як «існування, що дає змогу абияк підтримувати фізичне здоров'я», приблизно 50% – як «існування, яке ледве дає змогу підтримувати душу в тілі» [7, с. 52].

Структуру споживчих видатків домогосподарств країн – членів Євросоюзу в 2016 р. подано в табл. 3 [8].

Детальний аналіз структури споживчих видатків домогосподарств країн – членів Євросоюзу вказує на те, що в усіх державах найвищу питому вагу у споживчих видатках домогосподарств становлять видатки на продукти харчування та безалкогольні напої, особливо це притаманно країнам Цен-

трально-Східної Європи. Також достатньо великою є частка видатків домогосподарств на транспорт. Серед країн ЦСЄ на транспорт найбільше витрачають домогосподарства Словенії (15,9%) та Литви (15,1%), а найменше – домогосподарства Словаччини (7,5%) та Чехії (9,8%). Слід зазначити, що видатки домогосподарств країн ЦСЄ є дещо нижчим за видатки на транспорт домогосподарств інших країн Євросоюзу.

Досить незначними є видатки домогосподарств усіх аналізованих країн на освіту. Серед країн ЦСЄ найбільшими є видатки на освіту на Кіпрі (2,7%), в Угорщині (1,7%) та Словаччині (1,6%), найменшими – у Чехії, Естонії та Литві (0,5%).

Видатки на зв'язок домогосподарств практично всіх аналізованих країн також є низькими (3–4%). Зокрема, домогосподарства країн ЦСЄ витрача-

**Споживання продуктів харчування у домогосподарствах України
в середньому на одну особу на рік**

Продук-ти, кг	Роки							Науково обґрунтована норма ²	2016 р. до норми, %	2017 р. до норми, %
	2011	2012	2013	2014 ¹	2015 ¹	2016 ¹	2017 ¹			
м'ясо і м'ясопродукти	61,2	60	61,2	58,8	55,2	56,4	56,4	80	70,50	70,50
молоко і молочні продукти	229,2	235,2	243,6	243,6	237,6	235,2	231,6	380	61,89	60,94
яйця, шт.	240	240	240	240	228	228	240	292	78,08	82,19
риба і рибопродукти	20,4	20,4	21,6	19,2	14,4	14,4	15,6	20	72,00	78,00
цукор	38,4	37,2	36	36	33,6	32,4	33,6	38	85,26	88,42
олія та інші рослинні жири	21,6	21,6	20,4	20,4	19,2	18	18	13	138,46	138,46
картопля	94,8	93,6	85,2	82,8	79,2	80,4	76,8	124	64,84	61,94
овочі та баштанні культури	118,8	121,2	112,8	108	105,6	110,4	102	161	68,57	63,35
фрукти, ягоди, горіхи, виноград	44,4	44,4	49,2	44,4	37,2	39,6	44,4	90	44,00	49,33
хліб і хлібні продукти	110,4	109,2	108	108	102	99,6	100,8	101	98,61	99,80

1 – без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя.

2 – норми харчування, рекомендовані Українським НДІ харчування.

Джерело: складено за [4]

ють на зв'язок дещо більше, ніж в інших європейських країнах.

Видатки домогосподарств на одяг та взуття серед країн ЦСЄ є найвищими в Естонії (6,8%), а серед інших європейських країн – в Італії (6,2%). Частка видатків на меблі, побутову техніку та поточне обслуговування незначно відрізняється в усіх аналізованих європейських країнах та становить близько 5–6%.

Із часів публікації робіт Е. Енгеля визначальною рушійною силою еволюції структури споживчих видатків уважалось поступове збільшення частини споживчого бюджету домогосподарств, що витрачається не на продукти харчування. Зменшення частки видатків на харчування зі зростанням доходів споживачів (закон Енгеля) було неодноразово емпірично підтверджено в роботах західних дослідників, а реалізація цієї закономірності у певному суспільстві розглядається як основа вивільнення ресурсів для задоволення поточних потреб і формування бази для людського розвитку, поліпшення як власне добробуту, так і економічного потенціалу (здатності заробляти доходи) широких верств населення. Відповідно, зниження частки видатків на харчування трактується як визначальна ознака прогресу структури споживання і розширення вибору споживачів, а відносно висока (порівняно з іншими країнами)

еластичність частки видатків на харчування від доходів – як ознака віддаленості національної моделі споживання від прогресивних стандартів та водночас як свідчення великого потенціалу населення країни щодо поліпшення структури споживання за рахунок виведення ресурсів від придбання харчових продуктів [2, с. 82].

Державною службою статистики України у жовтні 2017 р. проведено опитування домогосподарств, які беруть участь в обстеженні умов їхнього життя, щодо самооцінки домогосподарствами доступності окремих товарів та послуг. Метою дослідження було проаналізувати поширення серед домогосподарств окремих проявів позбавлення в частині можливостей задоволення не тільки мінімально необхідних фізіологічних потреб, а й потреб, пов'язаних із розвитком особистості та забезпеченням належного рівня комфортності існування.

За результатами опитування були розраховані показники бідності за ознаками депривації як у цілому по домогосподарствах та по особах, які входять до їх складу, так і в розрізі окремих типологічних груп відповідно до Методики комплексної оцінки бідності, затвердженої Наказом Міністерства соціальної політики України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства фінансів України, Державної служби статис-

Структура споживчих видатків домогосподарств країн – членів Євросоюзу в 2016 р., %

	Продукти харчування та безалкогольні напої	Одяг та взуття	Алкогольні напої, тютюн та наркотики	Житло, вода, паливо, електроенергія та газ	Меблі, побутова техніка та поточне обслуговування побутової техніки	Транспорт	Здоров'я	Зв'язок	Відпочинок та культура	Освіта	Ресторани та готелі	Інші товари та послуги
Болгарія	19,5	3,2	8,4	19,3	5,0	14,0	н.д.	4,8	7,8	1,1	6,6	7,0
Чехія	16,0	3,6	3,5	25,6	5,5	9,8	2,3	2,7	8,7	0,5	8,7	8,0
Естонія	20,3	6,8	5,6	17,6	4,5	11,3	3,0	2,7	8,2	0,5	8,3	8,1
Кіпр	14,3	4,9	7,9	15,9	4,3	12,1	5,0	3,1	5,8	2,7	17,2	8,8
Латвія	18,2	5,8	6,4	21,2	4,0	11,7	3,9	2,8	9,4	1,4	7,0	6,0
Литва	22,2	5,9	8,5	15,6	6,5	15,1	5,0	2,7	8,2	0,5	3,4	8,5
Угорщина	17,7	3,6	4,0	19,2	4,4	12,4	4,8	3,8	7,1	1,7	9,3	8,3
Мальта	12,3	4,6	3,2	10,4	7,0	12,0	4,6	3,6	10,1	1,8	19,3	11,1
Польща	17,1	5,2	3,1	21,2	5,3	12,1	5,1	2,4	7,9	1,0	3,2	13,0
Словенія	14,8	5,5	5,1	19,7	5,0	15,9	4,0	3,0	8,5	1,3	7,3	10,0
Словацьчина	17,8	4,0	4,4	24,4	6,0	7,5	2,5	3,4	10,2	1,6	6,0	11,3
Бельгія	13,4	4,3	5,2	24,5	6,2	11,0	6,5	2,2	8,4	0,4	6,4	12,6
Данія	11,4	4,2	3,2	29,1	5,0	11,8	2,9	2,2	10,9	0,8	6,3	11,9
Німеччина	10,6	4,5	8,5	23,9	6,8	14,4	5,4	2,9	9,1	0,9	5,4	13,0
Ірландія	9,1	3,9	5,0	23,3	4,3	13,5	4,7	2,6	6,5	2,7	15,7	7,8
Греція	17,2	3,8	3,8	20,5	2,8	13,5	4,3	4,4	4,5	2,1	14,3	7,6
Іспанія	12,8	4,4	3,8	22,3	4,2	11,0	4,2	2,6	7,3	1,9	16,3	9,4
Франція	13,4	3,8	н.д.	26,5	4,9	13,2	4,2	2,6	8,0	0,5	7,0	12,1
Італія	14,2	6,2	5,9	23,6	6,2	12,2	3,4	2,3	6,6	1,0	10,2	9,9
Люксембург	9,4	5,6	7,6	24,3	5,7	15,4	2,3	1,6	6,3	0,9	7,5	12,8
Нідерланди	11,7	5,1	3,3	23,5	5,4	12,5	3,7	3,2	10,8	0,8	8,2	12,1
Австрія	9,7	6,1	6,1	22,4	6,6	11,9	3,8	1,8	10,1	0,9	13,3	10,1
Португалія	16,9	6,3	н.д.	18,8	5,1	12,7	4,8	2,4	6,1	1,2	11,8	10,6
Фінляндія	12,0	4,3	3,6	28,4	4,9	11,9	4,6	2,3	10,6	0,4	6,4	9,8
Швеція	12,3	4,8	3,6	26,0	5,4	12,7	3,5	3,0	11,0	0,3	6,4	10,9
Великобританія	8,1	5,5	4,2	27,0	4,8	13,4	2,8	2,0	9,5	1,8	9,5	13,0
ЄС-28	12,2	4,9	5,0	24,5	5,5	12,9	3,9	2,5	8,5	1,2	8,6	11,5

Джерело: складено за [8]

тики України, Національної академії наук України від 18.05.2017 № 827/403/507/113/232.

Окрім того, з використанням методології європейського обстеження EU-SILC за підсумками опитування були також розраховані показники матеріальної, у т. ч. глибокої, депривації населення (табл. 4) [6, с. 87, 92].

Аналізуючи показники матеріальної депривації у країнах Європейського Союзу та Україні, слід зазначити, що 8,3% домогосподарств ЄС та 24,5% вітчизняних домогосподарств зазначають про недостатність коштів для споживання страв із м'ясом, курятиною, рибою (або їх вегетаріанським еквівалентом) через день.

Серед країн ЦСЄ найбільша частка домогосподарств, які обмежують споживання м'ясних страв, є в Болгарії (34,6%), Румунії (21,8%) та Україні (24,5%). Найменше ця проблема характерна для домогосподарств таких європейських країн, як Данія (1,6%) та Швеція (1,3%). Слід зазначити, що найбільше домогосподарств, які зазначають про недостатність коштів для споживання страв із м'ясом, курятиною, рибою (або їх вегетаріанським еквівалентом) через день, спостерігається у країнах Центрально-Східної Європи.

Тижневий сімейний відпочинок не вдома один раз на рік не може собі дозволити половина вітчизняних домогосподарств (51,7%). Серед країн

Таблиця 4

Показники матеріальної депривації у країнах Європейського Союзу та Україні

	Частка населення, яке повідомило про:			Частка населення, яке має 3 і більше із 9 ознак депривації	Частка населення, яке має 4 і більше із 9 ознак депривації
	недостатність коштів для споживання страв з м'ясом, курятиною, рибою через день	недостатність коштів для тижневого сімейного відпочинку не вдома	відсутність можливості дозволити собі неочікувані необхідні витрати за рахунок власних ресурсів		
ЄС-28	8,3	32,8	36,4	15,7	7,5
Бельгія	6,1	26,3	25,9	12,3	5,5
Болгарія	34,6	56,4	54,2	46,9	31,9
Чехія	9,5	28,9	32,1	11,8	4,8
Данія	1,6	13,7	24,5	6,5	2,6
Німеччина	6,5	18,4	30,0	9,7	3,7
Естонія	4,6	29,6	31,6	11,7	4,7
Ірландія	2,3	38,0	45,3	15,5	6,5
Греція	14,4	53,6	53,6	39,0	22,4
Іспанія	2,9	40,3	38,7	15,2	5,8
Франція	7,4	23,4	31,8	11,0	4,4
Хорватія	12,5	61,2	57,7	30,1	12,5
Італія	14,3	45,3	40,4	20,6	12,1
Кіпр	2,6	50,6	56,6	29,9	13,6
Латвія	15,6	37,1	60,0	26,4	12,8
Литва	15,7	44,2	53,2	26,1	13,5
Люксембург	2,6	13,2	21,9	5,9	1,6
Угорщина	19,1	50,7	50,8	29,6	16,2
Мальта	7,4	36,7	20,8	10,3	4,4
Нідерланди	2,3	16,2	22,5	6,9	2,6
Австрія	6,1	15,4	22,6	8,4	3,0
Польща	6,4	41,2	37,9	15,0	6,7
Португалія	3,4	47,2	38,3	19,5	8,4
Румунія	21,8	66,6	54,5	40,4	23,8
Словенія	5,7	26,9	41,7	13,5	5,4
Словаччина	17,0	44,9	37,9	19,1	8,2
Фінляндія	3,3	14,2	29,4	8,3	2,2
Швеція	1,3	8,2	20,7	3,7	0,8
Велика Британія	5,2	27,8	38,0	12,5	5,2
Довідково: Україна	24,5	51,7	59,9	42,1	27,0

Джерело: складено за [6, с. 85]

ЄС недостатність коштів для відпочинку зазначають більше половини домогосподарств Румунії (66,6%) та Болгарії (56,4%). Зокрема, більше половини вітчизняних домогосподарств (51,7%) також не можуть дозволити собі відпочинок не вдома один раз на рік. Найменше відчувають проблему недостатності коштів на сімейний відпочинок домогосподарства Швеції (8,2%), Люксембургу (3,2%), Данії (13,7%) та Фінляндії (14,2%).

Також слід зазначити про те, що 59,9% вітчизняних домогосподарств та 36,4% домогосподарств країн ЄС зазначають про відсутність можливості дозволити собі неочікувані необхідні витрати за рахунок власних ресурсів. Зокрема, про таку проблему серед домогосподарств країн ЦСЄ зазначає 60,0% домогосподарств Латвії, 54,5% – Румунії та 53,2% – Литви, а також 59,9% вітчизняних

домогосподарств. Слід зазначити, що аналіз відсутності можливості дозволити собі неочікувані необхідні витрати за рахунок власних ресурсів по країнах ЄС указує на те, що така проблема характерна для більш ніж чверті домогосподарств кожної країни, хоча охоплює дещо менше домогосподарств західноєвропейських країн, але достатньо поширена в Хорватії (57,7%) та Греції (52,6%).

Частка домогосподарств, які мають три і більше ознак депривації, в ЄС становить 15,7%, а в Україні – 42,1%. Найбільша частка таких домогосподарств серед країн ЦСЄ в Болгарії (46,9%) та Румунії (40,4%), а найменша серед таких країн ЄС, як Швеція (3,7%), Люксембург (5,9%), Данія (6,5%) та Нідерланди (6,9%).

Дещо меншою є частка домогосподарств, які мають чотири і більше ознак депривації з дев'яти

(7,5% домогосподарств ЄС та 27,0% вітчизняних домогосподарств). Найбільша частка таких домогосподарств серед країн ЦСЄ в Болгарії (31,9%), а найменша в країні ЄС – Швеції (0,8%).

Висновки з проведеного дослідження.

Отже, споживання вітчизняних домогосподарств та домогосподарств країн ЦСЄ зберігає загальні тенденції до зростання. Але збільшення грошових видатків на споживчі потреби не завжди характеризує зростання саме обсягу споживання, воно може залишатися на тому ж рівні, оскільки зростають ціни на товари, які задовольняють їхні споживчі потреби.

Порівняльний аналіз структури споживання країн ЦСЄ та інших європейських країн указує на те, що саме для домогосподарств країн ЦСЄ характерні високі видатки на продукти харчування за дещо нижчого рівня доходів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Жулавський А.Ю. Домогосподарство в системі еколого-економічних відносин. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2009. № 2. С. 59–63.

2. Кудінова А.В. Структура споживчих видатків домогосподарств як чинник і наслідок соціально-економічних процесів в Україні. *Статистика України*. 2016. № 2. С. 80–89.

3. Кучеренко Є.В. Поведінка домогосподарства на споживчому ринку. *Вісник Запорізького національного університету*. 2011. № 4(12). С. 205–211.

4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.07.2019).

5. Пояснювальна записка до проекту закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо зниження ставки податку на додану вартість для деяких видів сільськогосподарської продукції». URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GH5Q41BA.html (дата звернення: 21.12.2018).

6. Самооцінка домогосподарствами доступності окремих товарів та послуг у 2017 році (за даними вибіркового опитування домогосподарств у жовтні 2017 року) : статистичний збірник. Київ. 2018. 116 с.

7. Станкевич Ю.Ю. Характеристика споживчої поведінки вітчизняних домогосподарств. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2014. Вип. 7. Ч. 1. С. 49–52.

8. Household consumption by purpose. Eurostat Statistics Explained. URL : <https://ec.europa.eu/eurostat/>

[statistics-explained/index.php/Household_consumption_by_purpose](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Household_consumption_by_purpose) (дата звернення: 21.12.2018).

REFERENCES:

1. Zhulavskiy A.Ju. (2009) Domogospodarstvo v systemi ekologho-ekonomichnykh vidnosyn [Household in the system of ecological and economic relations]. *Visnyk SumDU. Serija Ekonomika*. no. 2, pp. 59-63. (in Ukrainian).

2. Kudinova A.V. (2016) Struktura spozhyvchykh vydatkiv domogospodarstv jak chynnyk i naslidok socialjno-ekonomichnykh procesiv v Ukraini [Structure of consumer expenditures of households as a factor and consequence of social and economic processes in Ukraine]. *Statystyka Ukrainy*. no. 2, pp. 80-89. (in Ukrainian).

3. Kucherenko Je.V. (2011) Povedinka domogospodarstva na spozhyvchomu rynku [Household behavior in the consumer market]. *Visnyk Zaporizkoghho nacionaljnoghho universytetu*. no. 4(12), pp. 205-211. (in Ukrainian).

4. Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. [Official site of the State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 20 July 2019). (in Ukrainian).

5. Pojasnjuvaljna zapyska do proektu Zakonu «Pro vnesennja zmin do Podatkovoghho kodeksu Ukrainy shhodo znyzhennja stavky podatku na dodanu vartistj dlja dejakykh vydiv siljsjoghospodarsjkoji produkciji». [Explanatory note to the draft law "On Amendments to the Tax Code of Ukraine on the Reduction of the Value Added Tax Rate for Certain Types of Agricultural Products"]. Available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GH5Q41BA.html. (accessed 21 December 2018). (in Ukrainian).

6. Samoocinka domogospodarstvamy dostupnosti okremykh tovariv ta poslugh u 2017 roci (za danymy vybirkovoghho opytuvannja domogospodarstv u zhovtni 2017 roku) (2018) [Self-assessment by households of the availability of certain goods and services in 2017 (according to a sample household survey in October 2017)]. *Statystychnyj zbirnyk*. Kyiv. pp. 116. (in Ukrainian).

7. Stankevych Ju. Ju. (2014) Kharakterystyka spozhyvchoji povedinky vitchyznjanykh domogospodarstv. [Characteristics of consumer behavior of domestic households]. *Naukovyj visnyk Khersonsjkogho derzhavnogho universytetu. Serija Ekonomichni nauky*. vol. 7, no. 1, pp. 49-52. (in Ukrainian).

8. Household consumption by purpose. Eurostat Statistics Explained. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Household_consumption_by_purpose. (accessed 21.12.2018).

Horodniak Iryna

Candidate of Sociological Sciences,
Associate Professor, Senior Lecturer at Department of Marketing
Ivan Franko National University of Lviv

Terendii Anastasiia

Student
Ivan Franko National University of Lviv

COMPARATIVE ANALYSIS OF CONSUMPTION OF HOUSEHOLDS IN UKRAINE AND IN THE COUNTRIES OF THE EUROPEAN UNION

The purpose of the article. Investments and consumption are important components of the economy of any country. Countries that invest a significant percentage of their incomes and consumption, respectively, are smaller, in the long run, have high rates of growth of the national economy and labor productivity. Instead, in countries where a higher percentage of income is consumed and less invested, development is slower. The purpose of the work is to compare the consumption of households in Ukraine and the European Union.

Methodology. A systematic approach is used to study the consumption of households in Ukraine and the European Union. The structure and dynamics of consumer expenditures of households of Ukraine during 2010-2018 are analyzed. The analysis of 2016 statistical data on the structure and dynamics of food consumption in Ukrainian households on average per person per year according to the recommended physiological norms for 2010-2017. A comparative analysis of the structure of consumer expenditures of households in Ukraine and EU member states has been carried out.

Results. In this paper the peculiarities of household consumption in Ukraine and EU countries, in particular, the countries of Central and Eastern Europe are analyzed.

The analysis of consumer expenditures of households in Ukraine during 2010-2018 indicates a steady predominance of consumer expenditures over non-consumable aggregate expenditures. When analyzing the structure of consumer expenditures of domestic households, it should be noted that the share of expenditures on food with a simultaneous increase in expenditures on housing and communal services and energy resources, such changes in the structure of expenditures are not the result of positive changes in the welfare of households, but due to technical factors.

Analyzing the structure of food consumption of domestic households, it should be noted that the level of consumption of livestock products per consumer in Ukraine is considerably inferior to similar consumption in the leading countries of the world and is less than the recommended physiological norms. The given data indicate that the structure of household consumption in Ukraine continues to be imperfect. Despite the fact that there is a positive tendency to reduce household expenditures on food (in 2016 it was 49.8%), they are extremely high compared to industrialized countries.

A detailed analysis of the structure of consumer expenditure of households in the EU member states indicates that in all countries the highest share in household consumption expenditure is made up of food and non-alcoholic beverages, especially for Central and Eastern European countries. Also, the share of household expenditures on transport is quite high. It should be noted that the expenditures of households in the countries of the CEE are slightly lower than the expenditures on transport of households in other EU countries. The expenditures of households in all the countries concerned for education are relatively small. Expenditures for households in almost all of the analyzed countries are also low.

The share of households with three or more signs of deprivation in the EU is 15.7%, and in Ukraine – 42.1%. The largest share of such households is among the CEE countries in Bulgaria (46.9%) and Romania (40.4%), while the smallest among the EU countries, such as Sweden (3.7%), Luxembourg (5.9%), Denmark (6,5%) and the Netherlands (6,9%).

The share of households with four or more attributes of deprivation out of nine (7.5% of households in the EU and 27.0% of domestic households) is slightly lower. The largest share of such households is among the CEE countries in Bulgaria (31.9%), while the smallest in the EU is Sweden (0.8%).

Practical implications. The comparative analysis of the structure and dynamics of household consumption in Ukraine and the European Union countries is important in order to further study changes and outline trends.

Value/originality. The peculiarities and structure of consumer expenditures of households in Ukraine and EU countries are analyzed. The comparative analysis of consumer expenditures of households in the countries of Ukraine and countries of Central and Eastern Europe is carried out. The features of household consumption of Ukraine in comparison with other countries of Europe are outlined.